

Золотова Г. Д. Сутність і зміст ігрової залежності дітей

У статті розкриваються причини, особливості, сутність і наслідки таких видів ігрової залежності дітей, як залежність від відеоігор, ігор он-лайн та азартних ігор.

Ключові слова: адиктивна поведінка, ігрова залежність, залежність від відеоігор, залежність від ігор он-лайн, залежність від азартних ігор.

Золотова А. Д. Сущность и содержание игровой зависимости детей

В статье раскрываются причины, особенности, сущность и последствия таких видов игровой зависимости детей, как зависимость от видеоигр, игр он-лайн и азартных игр.

Ключевые слова: аддиктивное поведение, игровая зависимость, зависимость от видеоигр, зависимость от игр он-лайн, зависимость от азартных игр.

Zolotova A. D. The Meaning and Content of Children's Game Addiction

The article covers the reasons, characteristic features, content and results of such kinds of game addiction as video game, on-line game, gambling game addictions.

Key words: addictive behavior, game addiction, video game addiction, on-line game addiction, gambling game addiction.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 37.091.12:36-051:364-78:316.624-053.5

Р. В. Козубовський

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ,
СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ**

Упродовж останніх десятиріч в Україні спостерігається зростання девіантних проявів серед неповнолітніх: учнів загальноосвітніх шкіл, гімназій, коледжів, ліцеїв, професійно-технічних училищ. Слід підкреслити, що в загальній кількості правопорушень відсоток протиправних дій, вчинених неповнолітніми, коливається в межах 25%, що є досить суттєвим і не може не викликати занепокоєння. Серед найбільш поширених девіацій в середовищі неповнолітніх можна назвати бродяжництво, крадіжки, втечі з дому, хуліганство, правопорушення, вживання наркотиків, проституцію. Тривожним є факт залучення до

протиправних дій молодших школярів, поступове стирання гендерних відмінностей зростання організованої групової злочинності. Особливого поширення девіантні прояви досягли серед учнів професійно-технічних училищ [1].

Отже, цілком очевидно, що питання профілактики девіантної поведінки є надзвичайно актуальними. Різні аспекти цієї проблеми активно досліджуються вітчизняними вченими (О. Джужа, І. Запорожан, Н. Максимова, В. Синьо, В. Тюріна, В. Оржеховська, Т. Федорченко, М. Фіцула та ін.) і їх результати дають підстави говорити про певні здобутки. Водночас, проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до попередження девіацій серед неповнолітніх поки що досліджена недостатньо, хоч цілком очевидно, що результативність профілактичної роботи девіантної поведінки учнів багато в чому залежить від рівня підготовки педагогів, соціальних працівників та інших спеціалістів до проведення профілактики. До речі, серед найбільш значимих функцій, які повинен виконувати соціальний працівник (діагностична, організаційна, комунікативна, виховна та ін), які детально проаналізовані у науковій літературі [2], чільне місце посідає профілактична функція..

Нами було проведено опитування соціальних працівників, соціальних педагогів професійно-технічних училищ, загальноосвітніх шкіл, інтернатних установ Закарпатської області, спостереження за їх діяльністю, що дало змогу виявити найбільші проблеми, які педагоги та інші фахівці мають у вирішенні питань профілактичної роботи: визначенні природи відхилень у поведінці учнів (62% опитуваних); організації профілактичної роботи з усіма учнями (733%); профілактиці та корекції конкретних видів девіантних відхилень (65%).

Всі опитані висловили впевненість у необхідності організації профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді, але в той же час назвали і низку наявних проблем, серед яких основними виявилися: небажання включати в коло своїх обов'язків додаткове навантаження; методичну незабезпеченість даного виду роботи; відсутність належного досвіду роботи.

Таким чином, здійснений аналіз дозволяє говорити про те, що успішне вирішення завдань профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді неможливе без проведення спеціальної роботи з підготовки педагогів, соціальних працівників, вихователів до профілактичної діяльності з учнями, схильними до девіацій, і в кінцевому рахунку – формування готовності до цього виду діяльності.

Відзначимо, що поняття „готовність” виникло в експериментальній психології в 70-х роках минулого століття, проте й досі залишається дискусійним. В працях таких відомих учених, як К. Платонов, Д. Узнадзе та ін. готовність розглядається як особливий психічний стан, який передбачає мобілізацію всіх сил особистості на виконання певних дій. Готовність виступає як важлива передумова ефективності майбутньої

професійної діяльності.

Інші науковці (Б. Ломов, О. Петровський) визначають готовність як властивість особистості, як сукупність спеціальних знань, умінь, навичок, які зумовлюють здатність виконувати певну діяльність на досить високому рівні.

Б. Ананьєв, В. Крутецький, С. Рубінштейн розуміють готовність як підготованість особистості до успішного здійснення конкретного виду професійної діяльності і включають в її зміст емоційно-вольову стійкість, комплекс знань, умінь, навичок, бажання максимально використати їх в діяльності тощо.

Цікавою є позиція вченого А. Щебетенка, який використовує поняття „ситуативна” і „завчасна” готовність. Ситуативна готовність розглядається як особливий психічний стан, який характеризується актуалізацією психологічних можливостей, сил людини необхідних для успішних дій в даний інтервал часу (наприклад, психічний стан представника фірми перед переговорами з партнерами). Більш складною є завчасна готовність, яка виникає заздалегідь. В її структуру входять наступні компоненти: позитивне ставлення до професійної діяльності; адекватні вимогам діяльності властивості особистості, її здібності; необхідні знання, уміння, навички; стійкі професійно значимі властивості сприймання, мислення, уваги, емоційно-вольових процесів. Безперечно, в процесі виконання завдання ситуативна і завчасна готовність перебувають у тісній взаємодії, формуючи загальну готовність і визначаючи ефективність діяльності. Проте все ж саме завчасна готовність має вирішальне значення для успішної професійної діяльності.

Отже, незважаючи на деякі відмінності в тлумаченні вченими поняття „готовність”, більшість з них включають в структуру готовності знання, уміння, навички, ставлення до майбутньої професії.

Готовність майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів здійснювати профілактичну роботу з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки, є професійною необхідністю, адже від цього в значній мірі залежить успіх їх професійної діяльності і задоволеність результатами власної роботи.

Готовність фахівця до профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді можна визначити як особистісний стан, який передбачає наявність у суб'єкта образу, структури дії та постійної спрямованості свідомості на її успішне виконання. Він включає в себе різного роду мотиви, орієнтовані на усвідомлення завдань, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку можливостей у їх співвіднесенні з можливими майбутніми труднощами та необхідністю досягнення певного позитивного результату.

Слід зауважити, що готовність фахівця до даної роботи співвідноситься з таким психологічним утворенням особистості, як установка.

Проблема установки, її зв'язок з готовністю проаналізовані багатьма відомими вченими, зокрема С. Рубінштейном, Д. Узнадзе та ін.

Установка особистості в їх розумінні – це позиція, яка полягає у певному відношенні до визначених цілей і виражається у виборковій мобілізованості і готовності особистості до діяльності. Теорія установки, суть якої розкриває Д. Узнадзе, наголошує, що важливо зрозуміти установку як готовність до діяльності. Її необхідно „розуміти не як частковий психологічний феномен в ряду інших таких же часткових феноменів, а як стан власне цілісного суб'єкта. Це означає, що установка викликає психічну активність, яка виникає у результаті впливу об'єктивних обставин і є таким станом, в якому відображені самі об'єктивні умови, що викликають його. Отже, установка – не чисто суб'єктивний стан, а перенесення на суб'єкт об'єктивної ситуації. Вона (установка), так би мовити, перейшла в суб'єкт-об'єктивний стан речей” [3].

Розуміння установки як „цілісної модифікації суб'єкта”, його готовності до сприйняття майбутніх подій і здійснення в певному напрямку дій є важливим для визначення сутності категорії „готовність”.

Готовність фахівців до профілактичної роботи з учнями, схильними до девіантної поведінки, слід розглядати як цілісний прояв діяльності особистості. Реалізована готовність – це активність особистості, інтегративним показником якої є включення в процес профілактики.

Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури, а також опитування викладачів, соціальних працівників, соціальних педагогів та вихователів, які займаються вирішенням проблеми профілактики девіантної поведінки учнів, дозволили виділити наступні критерії готовності.

Когнітивний – наявність у фахівця системи знань про відхилення у поведінці і причин, які обумовлюють ці відхилення, знання про процеси профілактики, форми й способи її здійснення.

Емоційно-вольовий – відношення фахівців до профілактичної діяльності, звичку до тривалого вольового зусилля, вміння доводити розпочату справу до кінця.

Процесуальний, що передбачає формування умінь і навичок профілактичної роботи.

Діяльнісний, що свідчить про дієвість і ефективність результатів процесу профілактики.

Для оцінки готовності фахівців до процесу профілактики девіантної поведінки учнів професійно-технічного училища нами були розроблені наступні показники:

за когнітивним критерієм:

- наявність знань про сутність і особливості девіантної поведінки учнів професійно-технічного училища;
- система знань про причини девіацій;
- знання про основи організації профілактичної роботи.

за емоційно-вольовим критерієм:

- наявність позитивного емоційного ставлення до формування і накопичення досвіду надання різного роду та виду допомоги дітям;
- звичка до тривалого вольового зусилля;
- стійкість поглядів, ціннісних орієнтації, власних відношень.

за процесуальним критерієм:

- наявність умінь організації профілактичної роботи;
- навички організації діяльності з надання допомоги дітям групи ризику;
- сукупність умінь і навичок ефективного спілкування з дітьми під час профілактичної роботи.

за діяльнісним критерієм:

- участь у профілактичному процесі;
- прояв активності і творчий підхід до процесу профілактики;
- оволодіння різними формами, способами і методами профілактики.

Єдність, достатня розвиненість і вираженість цих показників - необхідна умова формування високого рівня готовності спеціалістів до проведення профілактичної роботи.

Під рівнем готовності ми розуміємо ступінь сформованості основних показників виділених критеріїв.

Виходячи з вищевизначеного розуміння готовності фахівця до організації діяльності з профілактики девіантної поведінки учнів, структури стану готовності, ми виділили наступні рівні цієї готовності: критично низький, низький, середній і високий.

За 20-бальною шкалою оцінювалася розвиненість і сформованість виділених показників у фахівця. Потім отримані бали за кожним показником сумувалися. Якщо фахівець набирає від 0 до 80 балів, то це відповідає критично низькому рівню його готовності; від 81 до 160 – низькому; від 161 до 240 – середньому; від 240 до 320 – високому.

Узагальнення отриманих даних дозволяє констатувати, що критично низький рівень готовності педагогічного персоналу до профілактичної роботи з учнями зафіксовано у 3% опитаних; низький – 58%, середній – 38% високий – 4%. Безперечно, з подібним рівнем готовності до профілактичної роботи важко досягти суттєвих успіхів.

Формування готовності педагогів, соціальних працівників та інших фахівців до організації роботи з профілактики девіантної поведінки учнів професійно-технічного училища – цілеспрямований, програмно-забезпечений процес, в ході якого необхідно орієнтуватися на три елементи готовності.

Психологічна готовність – формування позитивної мотивації на допомогу учням групи ризику, усвідомлення наявності позитивних якостей, властивостей та особливостей у кожного учня і прагнення

знайти ці позитивні риси, щоб опиратися на них у подальшій роботі. Це – позитивна установка на співробітництво і формування довірливих відносин у процесі надання допомоги учневі та його сім'ї.

Теоретична готовність – характеризується наявністю у фахівців необхідної системи знань про відхилення у поведінці, особливості їх проявів у молодіжному середовищі, причини, що зумовлюють цю поведінку, а також знань щодо психолого-педагогічних засад, змісту і процесу профілактики.

Практична готовність забезпечується формуванням у спеціалістів умінь і навичок організації профілактичної роботи, а також умінь і навичок використання різних форм, засобів та способів цієї роботи.

Таким чином, у процесі дослідження сформованості готовності соціальних працівників і педагогічного персоналу освітніх закладів до профілактичної роботи з учнями, схильними до девіантної поведінки, встановлено, що переважній більшості з них властивий низький і середній рівень готовності, що вважаємо недостатнім для досягнення позитивних результатів діяльності. Тому важливим завданням професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи є формування у них готовності до роботи з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки в процесі вивчення відповідних теоретичних курсів з педагогіки, психології, соціальної роботи, практичних занять, виробничої практики в соціальних закладах, підготовки курсових, бакалаврських і дипломних робіт, участі у наукових конференціях, а також залучення до волонтерської діяльності.

Список використаної літератури

- 1. Козубовська І. В.** Соціальна робота в системі освіти: профілактика девіантної поведінки учнів ПТУ / І. В. Козубовська, О. С. Товканець. – Ужгород : Вид-во ФОП Бреза А.Е., 2012. – 270 с.
- 2. Шмелёва Н. Б.** Педагогические основы социальной работы / Н. Б. Шмелёва. – Москва-Ульяновск : УлГУ, 2001 – 170 с.
- 3. Узнадзе Д. Н.** Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси : АН Груз.ССР, 1961. – 210 с.

Козубовський Р. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки

В даній статті розглядаються питання підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки. Наголошується на важливості дослідження даної проблеми в зв'язку із суттєвим зростанням девіантних проявів у молодіжному середовищі, залученням до протиправної діяльності молодших школярів, стиранням гендерних відмінностей у схильності підлітків до девіацій. Проаналізовано наукові підходи до розуміння поняття „готовність”, розкрито суть психологічної готовності,

теоретичної і практичної готовності. Запропоновано критерії визначення готовності, обґрунтовано чотири рівні готовності до проведення профілактичної роботи.

Ключові слова: девіантна поведінка, профілактична робота, готовність, майбутні соціальні працівники.

Козубовский Р. В. Подготовка будущих социальных работников к профилактической работе с несовершеннолетними, склонными к девиантному поведению

В данной статье рассматриваются вопросы подготовки будущих социальных работников к профилактической работе с несовершеннолетними, склонными к девиантному поведению. Акцентируется внимание на важности исследования данной проблемы в связи с существенным увеличением количества девиантных проявлений в молодёжной среде, вовлечением в противоправную деятельность младших подростков, стиранием гендерных отличий в склонности подростков к девиациям. Проанализированы научные подходы к пониманию понятий „готовность”, психологическая, теоретическая и практическая готовность. Предложены критерии определения готовности, выделены четыре уровня готовности к профилактической работе.

Ключевые слова: девиантное поведение, профилактическая работа, готовность, будущие социальные работники.

Kozuboskyu R. V. Training of future social workers to the preventive work with youth, inclined to the Deviative behaviour

In this article the issues of professional training of future social workers have been considered. Especially it is important to train readiness of the future social workers to the preventive work with youth because the deviations among pupils and young people are constantly increasing. In the course of last years many pupils of primary schools are involved in the criminal activity. The main scientific approaches to the content of „readiness”, theoretical and practical aspects of this term are discussed. Four levels of readiness to preventive work with the pupils have been proposed.

Key words: deviations, preventive work, readiness, future social workers.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2012 р.
Прийнято до друку 31.08.2012 р.